

Stufi nieuwe stijl: tien vragen

Vorige week heeft het ministerie de contouren van het nieuwe studiefinancieringsstelsel voor het hoger onderwijs gepubliceerd, dat per 1/9/2015 zou moeten ingaan.¹ Maar ik heb het nog niet helemaal begrepen. Er kleven vooralsnog vele onduidelijkheden aan de gepubliceerde plannen en het is dan ook verwonderlijk dat ze nu al met zoveel enthousiasme ontvangen worden. Ik zit met de volgende tien vragen.

1. Zittende studenten worden gespaard. Voor nieuwe studenten vervalt de basisbeurs, doch studenten die vóór 1/9/2015 met hun studie begonnen zijn, vallen nog onder het oude stufistelsel. Maar hoe zit het nou precies met zittende studenten die per 1/9/2015 (of later) omzwaaien naar een andere bachelor- of masteropleiding, of die na hun bachelordiploma per 1/9/2015 (of later) doorstromen naar een masteropleiding (c.q. schakelprogramma), of die hun opleiding onderbroken hebben en deze per 1/9/2015 (of later) willen hervatten?²

2. Kinderen van minvermogende ouders worden gespaard. Tot nu toe kregen (uitwonende) kinderen van minvermogende ouders een basisbeurs van 3350 euro per cursusjaar, vermeerderd met een aanvullende beurs van maximaal 2880 euro per cursusjaar. Dat is tezamen 6230 euro per cursusjaar. Begrijp ik nou goed dat ze in het nieuwe stufistelsel een beurs krijgen van maximaal 4380 euro per cursusjaar, dus 1850 euro minder? En daar gaat ook nog eens 2000 euro collegegeld van af.³

3. Basisbeurs afgeschaft, maar collegegeld gehandhaafd. Tot nu toe kreeg iedere (uitwonende) student een basisbeurs van 3350 euro per cursusjaar. Oorspronkelijk was dat bedoeld als vervanging van de kinderbijslag voor ouders van meerderjarige studerende kinderen. Maar de hoogte van de basisbeurs is in de loop der jaren aanmerkelijk verlaagd en tegelijkertijd uitgehold door verhoging van het collegegeld (per 1/9/2015 bijna 2000 euro per verblijfsjaar?).⁴ Studeren is investeren in je eigen toekomst. Maar begrijp ik het nou goed dat de afschaffing van de basisbeurs niet gepaard gaat met verlaging van het collegegeld en evenmin met invoering van fiscale faciliteiten (een soort investeringsaftrek) voor studenten en hun ouders?

4. Beurzen ex artikel 7.51 WHW afgeschaft? Tot nu toe boden onderwijsinstellingen (of de rijksoverheid) bovenop de basisbeurs extra financiële ondersteuning aan bijzondere groepen studenten. De universiteiten en hogescholen putten daartoe uit hun Profileringsfonds.⁵ Begrijp ik het goed dat deze beurzen worden afgeschaft, afgezien van een eenmalige bonus voor studenten die studieoverdraging hebben opgelopen ten gevolge van een functiebeperking (in de vorm van kwijtschelding van 1200 euro van hun studieschuld) en misschien een tegemoetkoming voor deelnemers aan sommige meerjarige masteropleidingen?⁶

5. De OV-kaart wordt gehandhaafd. Tot nu toe konden studenten vrij reizen met het Openbaar Vervoer, waarbij zij konden kiezen tussen een vijfdaags weekarrangement en een weekendarrangement. Begrijp ik het nou goed dat in het nieuwe stufistelsel uitsluitend reisebewegingen van woonadres naar standplaats (onderwijs- of stageplek) gefaciliteerd zullen worden en dat bovendien reisebewegingen in de ochtendspits ontmoedigd zullen worden?

6. Facilitering van werkstudentschap. Aan de basisbeurs kon de overheid het morele recht ontlene van de begunstigde student te eisen dat deze fulltime zou studeren. Maar bij afschaffing van de basisbeurs en

¹ <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ocw/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2014/05/28/aanbiedingsbrief-bij-nieuwe-voorstel-van-studiefinanciering-en-een-ambitieuze-onderwijsagenda.html>

² Hierbij kan men bijvoorbeeld ook denken aan de student die per 1/9/2014 begonnen is met een bacheloropleiding en die in januari het (BSA-)advies krijgt de gekozen studie niet voort te zetten, zich vóór 1 februari uit te schrijven en per 1/9/2015 met een schone lei aan een bacheloropleiding te beginnen die beter bij zijn of haar bekwaamheidsprofiel past. De in deze vijf proefmaanden ontvangen prestatiebeurs wordt omgezet in een gift.

³ En hoe zit het trouwens met de bestaande kwijtscheldingsregel in de propedeuse (zie voetnoot 2): wordt deze in het nieuwe stufistelsel gehandhaafd?

⁴ Sinds enige jaren geldt dit collegegeldtarief niet alleen voor deelnemers aan een voltijdse opleiding maar in principe ook voor studenten van deeltijdsopleidingen, tenzij de universiteit of hogeschool hun een korting gunt (artikel 7.45 lid 3 WHW).

⁵ http://www.st-ab.nl/wetten/0718_Wet_op_het_hoger_onderwijs_en_wetenschappelijk_onderzoek_WHW.htm (artikel 7.51)

⁶ Een kwijtschelding van 1200 euro? Dat is nog minder dan het collegegeld dat zij betaald hebben voor één jaar studieoverdraging!

handhaving van een fors collegegeld per verblijfsjaar, studeert de student geheel voor eigen rekening en risico. Rust op de overheid dan niet de morele plicht studenten in de gelegenheid te stellen desgewenst door eigen arbeid in de kosten van studie en levensonderhoud te voorzien? In een vrije samenleving past het haar niet van hen te eisen dat ze zich in plaats daarvan in de schulden steken. Invoering van het nieuwe stufistelsel dient dan ook gepaard te gaan met een beleid gericht op instandhouding van een stelsel van duale en deeltijdopleidingen en/of afschaffing van studieregelingen die het onmogelijk maken parttime te studeren (zoals exorbitante studievoortgangsnormen in de propedeuse, rigide beperking van herkansingsmogelijkheden en ongemotiveerde beperking van de geldigheidsduur van behaalde tentamens).⁷

7. Rentedragende studieleningen. Een uitwonende student is jaarlijks ongeveer 12.000 euro aan collegegeld, studiekosten en kosten van levensonderhoud kwijt. Bij afschaffing van de basisbeurs kan dat bedrag slechts worden gedekt uit ouderlijke bijdragen en/of eigen arbeidsinkomen van de student en/of de eventuele tegemoetkoming voor kinderen van minvermogende ouders (zie 2). Daarnaast biedt de rijksoverheid als vangnet dat studenten een langlopende rentedragende studielening kunnen afsluiten, die in jaarlijkse annuïteiten (met rente op rente) moet worden afgelost. Het rentepercentage is variabel (slechts vijf jaar vast), gekoppeld aan de rente op staatsleningen. Bij zijn prognose van de inkomenseffecten van het nieuwe stufistelsel veronderstelt het Centraal Planbureau dat het rentepercentage de ontwikkeling van de contractlonen volgt.⁸ Maar begrijp ik het goed dat de schuldenaar in zijn risicoanalyse rekening moet houden met een veel hoger rentepercentage? Bij hoge prijsinflatie zou de rente op staatsleningen ook wel naar 10% kunnen stijgen terwijl de contractlonen daar v er bij achter blijft.

8. De hoogte van de schuldenlast. Het Centraal Planbureau memoreert dat momenteel twee op de drie studenten een studieschuld opbouwen en dat hun gemiddelde (=mediane?) studieschuld bij het verlaten van het hoger onderwijs 15.000 euro bedraagt (afgezien van te betalen rente). De vraag rijst dan hoe deze schuldenlast zich na invoering van het nieuwe stufistelsel zal ontwikkelen: zijn er daaromtrent scenario-studies gemaakt? Ik denk dat daarbij de volgende factoren in ogenschouw moeten worden genomen:

- in hoeverre zullen studenten het verlies van de basisbeurs compenseren door het aangaan van een studielening?
- in hoeverre zullen de tarieven van het collegegeld blijven stijgen?
- in hoeverre zullen de reiskosten van studenten stijgen door de invoering van de OV-kaart nieuwe stijl?
- hoe zal het inkomen en de draagkracht van ouders van studerende kinderen (en daarmee de kans op een ouderlijke studiebijdrage) zich ontwikkelen? Hun draagkracht wordt bijvoorbeeld aangetast door hun eigen studie- en woningschulden en door aanvullende premieafdrachten of extra spaarzin om hun toekomstige pensioen op peil te houden.
- in hoeverre zal betaalde arbeid naast de studie belemmerd worden door voortgaande afbouw van deeltijdopleidingen en door draconische studieregelingen binnen voltijdse curricula die de temponorm 'Nominaal=Normaal' hanteren (zie 6)?
- zal het aantal meerjarige masteropleidingen verder toenemen, evenals het aantal undergraduate excellentietrajecten, waarbij de extra kosten (qua tijd en geld) op de deelnemers worden afgewenteld?

9. Afbetaling naar draagkracht. Wat de afbetaling van studieschulden betreft, heeft het Centraal Planbureau verscheidene varianten doorgerekend.⁸ Het ministerie heeft uiteindelijk gekozen voor de variant met een aflossingsduur van 35 jaar, waarbij men is vrijgesteld van de aflossingsverplichting als het belastbaar inkomen onder een drempel ter hoogte van het minimumloon ligt en waarbij de restantschuld na 35 jaar wordt kwijtgescholden. Maar begrijp ik het nou goed dat men bij deze vrijstellingsregeling niet uitgaat van het belastbaar arbeidsinkomen van de *individuele* schuldenaar maar van de *gezamenlijke* draagkracht van de schuldenaar en zijn/haar partner, ook al zijn ze niet in gemeenschap van goederen getrouwd? Over deze kwestie heeft het ministerie nog heel wat uit te leggen, bij voorkeur in de vorm van een voorbeeldtabel, met op de ene as de hoogte van de gezamenlijke studieschuld die de student en zijn/haar partner bij afstuderen hebben opgebouwd (gestaffeld van 15.000 tot 200.000 euro), op de andere as hun gezamenlijke belastbaar inkomen (eveneens gestaffeld van 15.000 tot 200.000 euro), en in de cellen de door hen verschuldigde annuïteit.

10. Internationale vergelijking. Ten slotte mijn tiende vraag. De bezuinigingsoperatie Studiefinanciering wil ertoe bijdragen dat Nederland sterker uit de zesjarige economische crisis komt dan haar inter-

⁷ Zolang aan de deeltijdopleidingen geen basisbeurs verbonden was, kozen vele studenten liever voor parttime studie in een voltijdse opleiding. Maar bij het wegvallen van de basisbeurs wordt een duale of deeltijdstudie ineens een zeer aantrekkelijke optie.

⁸ <http://www.cpb.nl/publicatie/gemiddelde-aflossing-en-inkomenseffecten-sociaal-leenstelsel> (28/5/2014)

nationale concurrenten, met name door verlaging van de overheidsuitgaven en belastingen, door overheveling van financiële lasten naar de burger en door beheersing van de loonkosten. Maar daarbij loopt men langzamerhand tegen een grens aan: namelijk dat burgers het gevoel krijgen in vergelijking met het buitenland te worden uitgeknepen. Wordt het niet tijd te onderzoeken in hoeverre hun gevoel gegrond is?⁹ Klopt het dat de Nederlandse collegegeldtarieven tot de hoogste van Europa behoren; dat onze *need-based* beurzen voor kinderen van minvermogende ouders (zoals voorzien in het nieuwe stufistelsel) relatief laag zijn; dat *merit-based* beurzen in Nederland ontbreken;¹⁰ dat de fiscale faciliteiten (toeslagen en aftrekposten) voor studenten en hun medefinancierende ouders beneden de internationale maat zijn; dat de faciliteiten voor parttime studie onderontwikkeld zijn; en dat studenten op kosten worden gejaagd door de ondoelmatige (niet op hun leer- en ontwikkelingsproces afgestemde) inrichting van het Nederlandse hogeronderwijsbestel?

Wes Holleman
weblog onderwijs 4-6-2014
<http://www.onderwijsethiek.nl>

Postscriptum: Wat de afbetaling van studieschulden betreft, borrelde vandaag, na lezing van de economische column van Peter de Waard in De Volkskrant, nog een elfde vraag op.¹¹ Als de rijksoverheid wat extra liquiditeiten nodig heeft, mag zij de vorderingen op haar schuldenaren dan tegen een zacht prijsje aan geïnteresseerde beleggers verkopen?

⁹ De universiteiten en hogescholen hebben al een voorschot op dat onderzoek genomen. Zij waarschuwden onlangs dat Nederland haar aantrekkingskracht op buitenlandse getalenteerde studenten zal verliezen als men hun geen *merit-based* studiebeurzen in het vooruitzicht stelt. *Gezamenlijke visie internationaal* (26/5/2014). URL: <http://vsnu.nl/files/documenten/Domeinen/Internationaal/Notitie%20Visie%20Internationaal%20definitief.pdf>

¹⁰ In plaats van excellente studieprestaties met een beurs te belonen, is men zelfs voornemens de deelnemers aan excellentietrajecten met een verhoogd collegegeld te belasten.

¹¹ Zie binnenkort: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/13693/Peter-de-Waard/index.dhtml>